

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՆ ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 44.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅՈՒՆՈՒՍԻ 24, 1891

ԹԻԻ 4.

ԲՈՎԱՆԴԱԳՈՒԹԻՒՆ

	Երես
Հոգին Սուրբ Ինչպէս կ'առաջնորդէ Ձեզ	23
Խնամով կարգաւ Սուրբ Գրքերը	23
Ուղեորութիւն յԱնգղիա	26
Ինչ Պատահեցաւ Անտաթասիայի Խանու-	
թիւ Մէջ	27
Արանց Եւ Կանանց Երկայնակեցութիւնը	
Բազմատեղ	28
Թղթակցութիւնք	
Ուղեորութիւն Ուրմիոյ Լճի Շուրջը	29
Քանակահատկութիւն Գումարում կամ կէս	
Յօդուան Խորհրդի Աւետարանական	
Միութեան	30
Հանդէս Քաղաքական	31
Արժէք Իրական	32

ԱՒԵՏԱՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՍ ԿՐ ԳՐԱՄԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԿԵՆ ԴԱՐԱՐ ՕՐ:

Տարեկան գինն է ամեն տեղայն համար 11/2, վեց ամսեայն՝ 3/4: Մեծիկի, կանխիկ, եւ հատը 30 վարա: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է:

Խմբագրութեան, բաժանորդագրութեան եւ քրատարութեան պատկանեալ ամեն գրութիւնք պարտին ուղղութիւն առ Մ. Ս. Պարբեր, Ամերիկացի խան, Կ. պոլիս:

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Կոնգրէսէ,

Ճ. Ք. ԿՐԻՆ, ԱՐՏՈՒՍԵՐ

Հ. Ս. ՊԱՐԵՐ, ՏԵՐԵՆ-ՍՄԵՐԿԻՐ

ՀՈԳԻՆ ՍՈՒՐԵ ԻՆՉՊԵՍ ԿՈՒՍԱՆՈՐԴԵ ԶՄԵՁ

Հոգին Սուրբ երբեմն կ'առաջնորդէ Ձեզ ուղղակի և մասնաւոր յայտնութեամբ: Այսպիսի յայտնութիւնք կըրնան լինել ի պատասխանի մասնաւոր աղօթից կամ ոչ: Կրնան նոր ճամբայ մը ցոյց տալ, կամ կրնան լինել սոսկ զօրացունքներ համար արդէն կազմուած նպատակները: Հաւանական է որ Սուրբ Հոգին այցելէ մեզ այնպիսի պարագայի մէջ որոյ համար անցեալ փորձառութեամբ պատրաստուած չենք, ինչպէս կ'օգնէր նախնի աշակերտաց երբ նորա առաջին անգամ իշխաններու և կուսակալներու առջև կը բերուէին հարցաքննութիւն համար ի մասին իրենց հաւատոյն: Կամ երբ պարտական ենք ընել այնպիսի գործ մը որոյ պարտաւորիչ լինեն հաւանական չէ որ ճանաչենք առանց այդ մասին մասնաւոր յայտնութիւն մը ընդունելու, ինչպէս Փիլիպպոսի հրամայեցեալ մօտենալ

եթէ ուղիւղեալ ներքինացն. կամ երբ յանկարծ կը հարկադրուինք կարեւոր որոշումներ տալ առանց ըստ բաւականին ժամանակ ունենալու մտածութեան համար, և երբ այնչափ վստահ չենք թէ ապահով է գործել ըստ այն սկզբանց որք սովորաբար վստահելի առաջնորդներ էին: Այսպիսի մասնաւոր յայտնութեանց մասին կրնանք երբեմն սխալիլ, և կրնանք կարծել թէ Սուրբ Հոգին հրահանգ կ'ընդունինք, քանի որ այնպէս չէ: Սակայն անուրանալի իրողութիւն մ'է թէ Հոգին Սուրբ երբեմն մեզ կու տայ մասնաւոր հրահանգներ:

Բայց ընդհանրապէս Հոգւոյն Սըրբոյ առաջնորդութիւնն ուրիշ ձևի մը ներքեւ կը կատարուի: Հոգին Սուրբ սովորաբար կ'առաջնորդէ Ձեզ որպէս զի ուղիղ դատողութիւն ընենք թէ ինչ են մեր պարտականութիւնք: Եթէ այս օգնութիւնը հասարակ բան մը թուի, պարտիմք յիշել թէ մեր կեանքը գըլխաւորաբար կը բաղկանայ հասարակ կոչում գէպքերէ և գործերէ, և թէ այսպիսի գէպքերու և գործերու մասին նոյնչափ դիւրաւ և նոյնչափ կատարելութեամբ հաւատարմութիւն ցուցնելու ենք առ Աստուած զոր պիտի ցուցնենք մեր աւելի անսովոր փորձառութեանց մէջ: Ընդհանրապէս կը կարծուինք այս տեսակ հոգեւոր առաջնորդութեանց միայն: Մասնաւոր և բացառիկ օգնութիւն մը աւելորդ պիտի լինէր, և մինչև իսկ կրնար շուարեցունել կամ շփոթել Ձեզ: Միւս կերպ օգնութիւնը մեզ համար ապահովագոյն է: Այս կերպին մէջ սխալ հասկացողութեան քիչ վտանգ կայ: Ընդհանրապէս այնպիսին որ կը կարծէ թէ Հոգւոյն Սըրբոյ հետ բացառիկ յարաբերութիւններ ունի, վտանգի տակ է մոլեռանդութեան և մինչև իսկ կոյր նախանձաւորութեան մէջ լինալու: Մասնաւոր յայտնութիւն մը ընդունած լինելու հաւատքը յաճախ յառաջ բերած է կոյր սնապաշտութիւն, և պատճառ եղած է բազմաթիւ եղեռանց: Իսկ այն առաջնորդութիւնը, որով Սուրբ Հոգին

կը լուսաւորէ և գործելու կը մղէ մեր կարողութիւնները, լուսագոյն յարմարութիւնն ունի յառաջ բերելու համեմատական, ուղիղ և քրիստոնէական նկարագիր մը, և այս է այն գլխաւոր արդիւնքը զոր Ամենակարողը կ'օգնէ տեսնել մեզմէ իւրաքանչիւրիս վրայ: Վերէն յատուկ և մասնաւոր օգնութեան մը ակնկալութիւնը անպատճառ հոգեւոր թուլութիւն և անհոգութիւն յառաջ չբերելու կենաց սովորական պայմանաց ներքեւ, բայց այդ վտանգը միշտ կայ, և յաճախ այս մասին յոյժ մեծ վտանգ կայ: Եթէ ուրիշ հետեւանք չունենայ, վտանգ կայ որ գէթ չափազանց զարգացունէ հաւատքը, այսինքն յառաջ բերէ հոգեւոր միակողմանի աճում մը որ վտանգաւոր է, վասն զի, թէև հաւատքը կը մեծցունէ, սակայն վերաբերապէս նուազեցունել կու տայ այն գործոց արժէքը որովք հաւատքի գոյութիւնը և որակութիւնը պարտին ապացուցուի: Պարտիմք հաւատալ այն մասնաւոր առաջնորդութեան, զոր Հոգին Սուրբ երբեմն կ'ընէ, պարտիմք ընդունիլ այդ առաջնորդութիւնը, հետեւիլ այնմ և շնորհակալ լինել անոր համար: Սակայն մենք գլխաւորաբար կախում պիտի ունենանք Սուրբ Հոգւոյն այն օգնութեան վրայ որով կը կըրթէ և կ'ուղղէ մեր դատողութեան կարողութիւնը: Այս երկու տեսակ առաջնորդութեանց միմեկին կամ երկուքն ևս ուղիղ կերպիւ գործածելով, պիտի հասնինք այն արդեանց զորս նա կը փափաքի տեսնել մեր վրայ:

ԽՆԱՄՈՎ ԿԱՐԴԱՍ ՍՈՒՐԵ ԳԻՐԲԸ

Ոմանք Սուրբ Գիրքը կարդալով հետաքրքրութիւն չեն դրար կամ օգուտ մը չեն քաղել, վասն զի աճապարանք կը կարդան զայն: Երկու տարբեր դասուց կը բաժնուին այն միջատները որք կը սնանին ծաղկանց քաղցր հիւթով: Առաջին դասուն վերաբերող միշտոր նշանաւոր է իւր գեղեցիկութեամբ, և արեւական ճառագայթից մէջ կը փայլի գոհարի մը նման: Եթէ դիտեն

այս միջատը որ զուարթութեամբ կը թափառի դաշտերուն մէջ կամ կ'ոստնու ծաղիկէ ծաղիկ, չես կրնար չհիւանալ նորա շնորհալի դործունէութեան վրայ, վասն զի քիչ ժամանակի մէջ բաւական ընդարձակ դետնի մը վրայ իւր դործը կ'աւարտէ: Բայց նոյն դաշտին մէջ կայ ուրիշ գործող մը որոյ թուխ պատմութեանը և ժրութեամբ թռչելը կրնան քու ուշադրութիւնդ գրաւած չլինել: Առաջին միջատը աստ և անդ կ'ոստնու, և ուր որ կաթիլ մը պատրաստ նեկտար գտնէ, կը ծծէ զայն, բայց այս թուխ և ժրաշան միջատն ամէն տեղ կը հանգչի, և ուր որ հանգչի, կամ մեղր կը գտնէ և կամ մեղր կը չինէ: Եթէ ծաղիկի բաժակը խոր լինի, մինչև յատակը կը մտնէ: Եթէ այդ ծաղիկն վիշապային բերանը փակուած լինի, կը բանայ նորա շրթունքները. և եթէ նեկտարիոնը (մեղրոտ մասն ծաղկանց) անսովոր երեւոյթ մը ունի կամ ծածկուած է, ամէն կողմ կը քննէ մինչև որ գտնէ զայն, և անոր չքնաղ պարունակութիւնը գտնելէ ետքը մեծ աւար գտնուի մը պէս երգելով կ'երթայ դէպ իւր անուշաբոյր խոռոչները: Թաւշանման թեւեր ունեցող իւր մրցակիցը այսպիսի ճանձրալի և երկարատեւ զբաղմանց համար ժամանակ չունի: Բայց տես նենք վախճանը: Մին մեռաւ անցեալ հոկտեմբերի մէջ ծաղկանց հետ. միւսը այս ձմեռն գիշերներուն մէջ հանգիստ կը վայելէ իւր ջերմ փեթակին մէջ և այն անուշահոտ պաշարներուն մէջտեղ զորս հաւաքեց ամբան պայծառ արեգական ճառագայթից ներքեւ:

Ընթերցող, որո՞ց կարգին կը վերաբերիս, թիթեանց թէ մեղուաց: Կը քննե՞ս Սուրբ Գիւրգը թէ միայն վերի վեր կը կարգաս զայն: Ամէն համարի վրայ կը խորհրդածե՞ս մինչև որ նշանակութիւն մը հանես կամ մինչև որ կարող լինիս սորվիլ նշանաւոր ճշմարտութիւն մը կամ անմիջական դաս մը: Կամ թէ առանց մտադրութեան աստ անդ կը թռչտիս, միայն նոր բանի ետեւէ ես և չես հետազօտեր կամ քններ Սուրբ Մատեանը: Արդեօք Աստուծոյ խօսքը այնչափ ճոխութեամբ լեցուցած է զքեզ որ անքուն գիշերուան մը պահուց մէջ, կամ հիւանդի սենեկի մը առանձնութեան մէջ, կամ ծերութեան ձմեռն մէջ, և կամ շնորհաց միջոցներէ զուրկ մնացած ժամանակդ՝ նորա մթերեալ ճշմարտութիւնները քու շուրջդ ամառ ընեն և քեզ տան կերակուր ուրոյ վրայ աշխարհ տեղեկութիւն չունի: Որչափ մանրամասնօրէն և փափաքով ծանօթանանք Աստուծոյ խօսքին՝ նոյն համեմատութեամբ մեր հաւատքը պիտի զօրանայ, և կրօնքի մէջ պիտի լինինք աւելի հաստատուն և աւելի

զօրաւոր: Մեղուն, որ ծառոց ծաղիկներէն զօրութիւն և քաղցրութիւն կը հաւաքէ, ապացոյցի չկարօտիր համոզութեամբ թէ ծաղկանց խոռոչներուն մէջ մեղր պահուած է: Եւ այն մարդը որ ամէն օր միսիթարութիւն և օգնութիւն, սրբութիւն և հոգեւոր զօրութիւն կը գտնէ Աստուծոյ խօսքէն, ապացոյցի չկարօտիր համոզութեամբ թէ ճշմարտութեան Մատենին մէջ իմաստութիւն կը պարունակուի. և այսպիսի անձ մը իւր հաստատուն գիրքէն գիւրաւ պիտի չշարժի, թէ և ամէն տեսակ խաբեբաներ փորձեն զինքը մոլորցունել: Կին մը, որ Սուրբ Գրոց կորովախոհ և բարեպաշտ ուսանող մ'էր, բարեկամի մը գրած է հետագայն. «Թերեւս կը յիշես որ քանի մը տարի առաջ ձեզ ըսի թէ գրեթէ բոլորովին հրաժարած էի (ներքնապէս) Աստուծոյ ճամբաներէն, եղած էի ի ներքուստ անհաւատ, և չէի հաւատար Սուրբ Գրոց ճշմարտութեանց: Երբ Տէրը հանեց զիս այդ ահաւոր վիճակէն և վերահաստատեց իմ հաւատքս իւր խօսքին վրայ, որոշեցի Քաջ այդ խօսքն ընել ինձ առաջնորդ: Իբր երեք կամ չորս ամիս ուրիշ բան չէի կարդար բայց միայն Սուրբ Գիւրգը, և Տէրոյն օգնութեամբ կ'աղօթէի ամէն բառի վրայ զոր կը կարդայի: Այդ ժամանակ և այդ ընթերցմամբս իմ բոլոր կրօնական դադափարներս կաղմուեցան, և յայնմհետէ այս դադափարաց և ոչ մին փոխած եմ:»

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՅԱՆԳՂԻԱ

[Խմբագրական]

40.

Մեր յաջորդայնելութիւնն եղաւ յուրիստսը, եւ պիտի խնդրենք մեր ընթերցողներէն որ մեր հետ ճամբայ ելնեն այն օթեւանէն յորում տան մը հանգստութիւնները վայելեցինք մեր վեցօրեայ բնակութեան միջոցին ի Լոնտոն: Այս օթեւանը կեդրոնական վայրի մը վրայ չինուած էր եւ միայն քանի մը վայրկեանի հեռաւորութիւն ունէր Բրիտանական Թագաւորանէն, սակայն նոյն ժամանակ մեծ հանդարտութիւն կը տիրէր աստ, վասն զի այս տունը կը գտնուէր հրապարակի մը վրայ որոյ մէկ ծայրը փակ էր եւ վասն որոյ կառաց անցուղարձի առիթ չէր ընծայեր: Այս բաղմամբի հրապարակները կամ փոքր պարտէզները, որք Լոնտոնի ամէն կողմը կը գտնուին, այդ մեծ քաղաքին զարմանալի կերպիւ առողջարար լինելուն պատճառներէն մին եղած են: Մեր օթեւանին մէջ կը ճաշէինք եւ մեզ համար առանձին սենեակ եւ մաքուր ու լաւ անկողին ունէինք, եւ ի փոխարէն օթեւանին տիրող կը վճարէինք 6 չիլին կամ 36 դահեկան մէկ օրուան համար: Լոնտոնի մէջ բաւական հանգիստ կերպով բնակելու համար աժան գին մ'է այս, վասն զի փոքր պանդոկներուն մեծ մասը մէկ օրուան համար 40 չիլին կը պահանջեն, եւ աւելի բարձր պանդոկներու մէջ այս գնոյն կրկնապատիւ կը կը պահանջուի:

Կրնայինք 9 դահեկան վճարելով մեր օթեւանէն մինչեւ երկաթուղոյ կայարանը երթալ կառքով: Կառաց սակադինը օրինօք որոշուած է, ինչպէս է նաեւ Եւրոպայի ուրիշ մեծ քաղաքաց մէջ, եւ ամէն կառքի մէջ կայ թուղթ մը որոյ վրայ նշանակուած են վճարելի գիները ըստ հեռաւորութեան, կամ թէ ըստ ժամանակի, եթէ մէկը ժամով ուղէ վարձել կառքը: Բայց եթէ ճամբորդ մը իւր հետ բեռ չունի եւ Լոնտոնի ճամբորդութեան գիւրութեանց ծանօթ է, կրնայ աստ եւ անդ շրջիլ յոյժ սակաւ ծախքով: Քիչ մը ճամբայ երթալով եւ կանք ի Հոլլըն փողոց որ կարեւորագոյն փողոցն է Լոնտոնի եւ իւր այլ եւ այլ մասանց համար տարբեր անուններ ունի, եւ որոյ մեզ մօտ մէկ մասը կը կոչուէր Օքսֆորտ փողոց: Հոլլընի մէջէ՝ կ'անցնին բաղմամբի հանրակառքեր որք զանազան գոյներ ունին եւ որոց վրայ խոշոր տառերով գրուած է թէ քաղաքին ո'ր կողմերը կ'երթան: Վստահ լինելու համար թէ սխալ կառք նստած չէինք, տեղեկութիւն խնդրեցինք ոստիկանէ մը, վասն զի միշտ ոստիկանք իրարմէ քիչ հեռաւորութեամբ կը գտնուին գլխաւոր փողոցներուն վրայ, եւ մեծ քաղաքավարութեամբ եւ համբերութեամբ օտարականները կ'առաջնորդեն քաղաքին այլ եւ այլ կողմերը: Հանրակառքին վրայ նստանք, ուրիշ լաւ կրնայինք տեսնել թէ փողոցին մէջ ինչ տեղի կ'ունենար, եւ մէկ դահեկան վճարելով մինչեւ կայարան գացինք: Հոլլըն եւ Օքսֆորտ փողոցներուն երկայնութեամբ գացինք դէպ յարեւելս մինչև որ հասանք Հայտ Փարք կոչուած հասարակաց պարտիզին դրան քով որ Լոնտոնի երկու մեծագոյն հասարակաց պարտէզներէն մին է: Հաճելի եղանակի մէջ շատեր կ'երթան այս պարտէզը ուր հարուստ քաղաքացւոց փառաւոր կառքերը եւ հեծնելու շքեղ ձիերը կրնան տեսնուիլ երբ այդ անձինք իրենց ամենօրեայ զբօսանքը կը կատարեն: Ամբան մէջ, երբ հարուստ մարդոց մեծ մասը քաղաքէն կը մեկնի, աղքատ դասուց պատկանող անձինք կը լուացուին պարտիզին լճին մէջ: Հայտ Փարքի քով կը գտնուին Քէնսինկթընի պարտէզները որք անկէ զատուած են անշուր խրամով մը եւ յորս կառաց մուտքը արգելեալ է: Այս պարտիզաց մէջ կան հովանաւորեալ ճամբաներ եւ ծաղկաստաններ, եւ հարաւային կողմը կը գտնուի մեծածախ յիշատակարան մը զոր Վիքթորիա թագուհին կառուցանել տուած է ի պատիւ իւր հանգուցեալ ամուսնոյն: Այս պարտիզաց քով կը գտնուի Հարաւային Քէնսինկթընի թանգարանը որ Լոնտոնի ամենէն աւելի տեսնելու արժան տեղերէն մին է:

Հայտ Փարքի դրան քով շեղելով ուղիղ ճամբէն ուրիշ փողոց մը մտանք եւ գացինք դէպ ի Ռիճընթա Փարք որ Լոնտոնի միւս զլխաւոր հասարակաց պարտէզն է եւ յորում կան Բուսարանական եւ Կենդանաբանական գեղեցիկ պարտէզներ: Կենդանաբանական Պարտէզը իւր վայրի կենդանեօք եւ օտար երկրաց անասնովք թերեւս աշխարհի ամենէն ճոխ կենդանաբանական պարտէզն է: Ռիճընթա Փարք հասնելէ առաջ եւ կանք Մեծ Արեւմտեան Երկաթուղեաց կայարանը ուր երթալու նպատակ ունէինք: Այս կայարանէն շոգեկառք նստանք Ուիմսթըր երթալու համար որ 21 մղոն հեռի է երկաթուղոյ կայարանէն եւ կը գտնուի Թէյմզի հարաւային եզերաց վրայ:

Յանդիթը Ուրիշըմ տեսնելով այդ տեղում գեղեցկությունը ուր մենաստան մը կը գտնուէր, զնեց զայն վանականներէն, եւ անդ իրեն համար դղեակ մը շինեց: 800 տարիէ ի վեր Ուրիշըմը անդդիացի վեհապետաց սիրելի բնակավայրը եղած է, եւ Վիքթորիա թագուհին եւս տարւոյն մեծ մասը կ'անցունէ անդ: Մեծ մասն այժմու դղեկին, որ կը պարունակէ 755 սենեակներ, շինուած է 500 տարի առաջ, եւ յայնմէտէ անդդիացի թագաւորը ընդարձակած են զայն: Կը կարգանք թէ այն հռչակաւոր ճարտարապետը, ում էտուրտ Գ. յանձնեց այս դղեակը շինելու գործը Ժ. Դարուն մէջ, կ'ընդունէր չաքաթական 42 դահեկանի թուշակ մը միայն, եւ այս կը ցուցնէ թէ յայնմէտէ ուրիշի մեծ փոփոխութիւն յառաջ եկած է վարձուց քանակութեան մէջ:

Դղեկին գեղեցկագոյն մասն է Ալպէրթ Զէլիը կոչուած մատուռը զոր թագուհին շքեղապէս զարդարել տուած է ի յիշատակ իւր ամուսնոյն: Պատերը զրուսագեալ են մարմարեայ պատկերներով, որք շինուած են տարբեր գոյներ ունեցող մարմարի կտորներով եւ կը ներկայացունեն Սուրբ Գրոց պատմութեան այլ եւ այլ մասերը: Սոյն մատրան մէջտեղը կառուցուած է շիրիմ մը որոյ վրայ կը գտնուի մաքուր եւ սպիտակ մարմարէ արձան մը որ կը ներկայացունէ Ալպէրթ իշխանը զրահով հագնուած եւ պատկած: Այս շիրիմին ըով կը գտնուի ուրիշ շիրիմ մը որոյ վրայ կը գտնուի վերնոյն նման բայց աւելի փոքր արձանն թագուհւոյն կրտսերագոյն որդւոյն, Լէոփոլտ իշխանին, որ մեռաւ 1884ին: Լաւ դադափար մը կազմելու համար պէտք է տեսնել այս մատուռը, որոյ ներքնակողմը աշխարհիս ուրիշ ու եւ է շէնքի ներքնակողմէն աւելի գեղեցիկ կը համարուի: Մեր յուշատեարին մէջ գրեցինք թէ այս եկեղեցին մարդու ձեռքով շինուած գեղեցկագոյն առարկան էր զոր մենք տեսած էինք, բայց նոյն ժամանակ այս շէնքը չէր այնչափ վսեմ որչափ Նաթիլէոնի շիրիմը: Այս եկեղեցւոյն մէջ թաղուած են Անգղիոյ վերջին երեք թագաւորները եւ թագուհւոյն մօտ ազգականաց մեծ մասը:

Մէյնթ ձորձի մատուռը աւելի հին է եւ աւելի ընդարձակ քան զոր այժմ նկարագրեցինք: Այդ մատուռը կը պարունակէ Անգղիոյ չորս թագաւորաց եւ բազմաթիւ ազնուականաց շիրիմները: Նշանաւորագոյնն է Շարլոթ իշխանուհւոյն յիշատակարանը, որ ձորձ Գ. թագաւորին դուստրը եւ գահուն ժառանգն էր: Այս իշխանուհին ամուսնացաւ Լէոփոլտ իշխանին հետ— որ յետոյ եղաւ Պելճիոյ առաջին թագաւորը— բայց 1847ին ծննդաբերութեան ժամանակ մեռաւ իւր նորածին մանկան հետ: Այս յիշատակարանը կը ներկայացունէ մարմարեայ վարագոյր մը որ մէկիկ քաշուած է այնպէս որ իշխանուհին կ'երեւի որ վեր կ'ենէ զէպ յերկինս օգնութեամբ երկու հրեշտակաց: Հրեշտակներէն մին կը տանի նաեւ նորա փոքրիկ մանուկը: Մէյնթ ձորձի մատրան մէջ կը տրուի «Ջանկապանի Ասպետ»ի աստիճանը, որ բարձրագոյն ասպետական կարգն է յԱնգղիա եւ նշանաւորագոյն աստիճաններէն մին— յԵւրոպա: Այս կարգը հաստատած է էտուրտ Գ. թագաւորը յամին 1349: Այժմ այս աստիճանն ունին թագուհին, նորա 3 որդիքը, Ուէյլի իշխանին 2 որդիքը, Եւրոպայի գրեթէ բո-

լոր վեհապետները եւ 25 անգղիացի ազնուականք: Մատրան այն մասին մէջ, ուր աստուածային պաշտօն կը կատարուի, կան երկու կարգ աթոռներ: Իւրաքանչիւր ասպետ ունի իւր աթոռը որոյ վրայ կը տեսնուին իւր դրօշը եւ զինանշանը: Մատուռէն մեկնելով գացինք պետական դահլիճները, բայց պիտի չջանանք նկարագրել վեհապետաց կենդանագիրները եւ ուրիշ պատկերներ եւ այն կա՛ն կարասիները զորս տեսանք թագուհւոյն ընդունելութեան դահլիճին, Պահապանաց Դահլիճին, հացկերոյթի մեծ դահլիճին, Վաթէրլոյի դահլիճին եւ ուրիշ սենեկաց մէջ ընդ որս անցանք: Անշուշտ մեզ թոյլ չտրուեցաւ մտնել թագուհւոյն առանձին սենեակները, չտեսանք նաեւ ոսկեղէն սպասուց սենեակը ուր պահուած են 1,800,000 անգլ. ոսկւոյ արծողութեամբ ոսկեղէն պնակներ, որք կը գործածուին հանդիսական հացկերոյթներու ժամանակ: Պետական դահլիճներէն գացինք Բոլորակ Աշտարակը որոյ բարձր գագաթէն վայեցցինք այնպիսի տեսարան մը որոյ նմանը հաւանականապէս քիչ տեղերէ կրնայ տեսնուիլ յԱնգղիա: Փոքր պարտէզը, յորում գղեակը շինուած է, եւ մեծ պարտէզը, որ իւր 3 քառակուսի մղոն տարածութիւն ունի, կը կազմէին մօտակայ տեսարանին մէկ մասը: Նաեւ մեզ ցուցուեցան 42 անգղիական նահանգաց մասերը: Ծխալից ամպ մը ցոյց կուտար թէ ո՛ր կը գտնուէր Լոնտոն:

Դղեկին մէջ քանի մը հաճոյական ժամեր վայելելէ ետքը Թէյմզ գետէն անցնելով գացինք Իթըն, ուր կը գտնուի Անգղիոյ ամենէն հռչակաւոր վարժարաններէն մին: Այս վարժարանը հիմնած է Հենրի Զ. յամին 1441, եւ այս թագաւորին պղնձեայ արձանը կանգնուած է այն երկու դաւիթներէն միոյն մէջ որոց շուրջը կառուցուած են վարժարանին շէնքերը: Անգղիոյ ամենէն հռչակաւոր մարդոց բազումը Իթընի մէջ դաստիարակուած էին, կամ յաւէտ աստ սկսան իրենց դաստիարակութիւնը եւ յետոյ զայն կատարելագործեցին կա՛մ Օքսֆորտի եւ կա՛մ Գէյմպրիձի համալսարանին մէջ: Քառանկիւնի գաւիթներուն շուրջը գտնուող շէնքերէն զատ կայ նաեւ գեղեցիկ մատուռ մը, եւ վարժարանին եւ տեւի կողմը կը գտնուի խաղի ընդարձակ հրապարակ մը:

Ի Լոնտոն վերադարձին կանգ առինք ի Սլու ուր երկու հռչակաւոր աստեղագէտներ, Սլու Ուրիշըմ Հէրշել որ մեռաւ 1822ին եւ սորա որդին Սլու ձորն Հէրշել որ մեռաւ 1871ին, ունէին դիտարան մը եւ աստ ըրին իրենց աստեղագիտական կարեւոր գիւտոց մէկ մասը: Սլույէ 1½ մղոն ճամբայ քալելով հասանք Սթոք Փոփսի եւ կեղեցին, որոյ ըով կը գտնուի հռչակաւոր բանաստեղծ Թոմաս Կրէյլի դերեզմանը: Սթոք Փոփսի մէջ կը բնակէր Ուրիշըմ փէն, հռչակաւոր եւ յարգելի Գուէյքըրը, որ յետոյ հաստատեց Փէնսիլվանիոյ դադթականութիւնն յԱմերիկա: Եկեղեցւոյնը ցոյց տուաւ ինձ այն նստարանը որ երբեմն փէն ընտանեաց յատկացեալ էր, նաեւ ցուցուց պատին մէջ զորում մետաղեայ տախտակ մը, զոր Ուրիշըմ փէնի սերնդեան վերաբերող մէկը հաստատած էր եւ յորում արձանագրուած էին այդ ընտանեաց այլ եւ այլ անդամոց մահուան թուականները:

ԻՆՉ ՊԱՏԱՀԵՅԱԻ ԱՆԱՍԹԱՍԻԱՅԻ ԽԱՆՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Կարճ եւ նեղ փողոց մը կար. այնչափ կարճ որ կարծես մէկու մը հոն մտնելն իսկ չէր արժեր, վասն զի շուտ մը դուրս պիտի երնէր, եւ այնչափ նեղ որ ամենէն անհոգ կառապանն իսկ չէր յանդգներ ներս մտնել առանց կանխաւ հայելու թէ ճամբուէն մէջ արդեւ մը կա՛ր: Թերեւս չատեր ըսէին թէ խանութի համար անյարմար էր այս տեղ, բայց Միս Անասթասիա դիտէր թէ լաւագոյն տեղերէն մէկն էր այն: Դարձեալ շատեր պիտի խորհէին թէ Անասթասիայի փոքր խանութին մէջ չնչին առեւտուր մը միայն կրնար լինել, Բայց այս խանութին միակ պատուհանը լեցուած էր այնպիսի վաճառքներով, որք կարեւոր եւ հետաքրքրական բաներ էին տղայոց համար որ օրը չորս անգամ խմբովին կ'անցնէին դպրոց դացած եւ անկէ վերադարձած ժամանակ, եւ յոգնած մայրեր իրենց մանուկները պառկեցունելէ ետքը աստ կը գտնէին ճիշդ իրենց պէտք եղած բաները: Միս Անասթասիա դիտէր թէ մայրերու եւ տղայոց ինչ բաներ պէտք էին:

Օր մը բոլոր տղայք դպրոցէն տուն վերադարձած էին, եւ Անասթասիա հանդարտ նստած կար կը կարէր: Կ'երեւի թէ հաճելի խորհուրդներով զբաղած էր, վասն զի երբեմն երբեմն կը ժպտէր: Արդարեւ Անասթասիա ընդհանրապէս հաճելի խորհուրդներ կ'ունենար, վասն զի ինչպէս դիտէք մարդիկ կրնան ընտրել իրենց խորհրդածութեան նիւթերը, եւ Անասթասիա կ'ընտրէր հաճելի նիւթեր:

«Անասթասիա», կանչեց մէկը տկար եւ խուլոտ ձայնով մը: Անասթասիա անմիջապէս ոտք ելաւ եւ սենեկին միւս ծայրը գտնուող դուռը բանալով աներեւութացաւ: Քիչ մը անապահով կ'երեւէր այսպիսի հրապուրիչ վաճառքներ առանց հսկողութեան թողուլը, բայց մինչ Անասթասիա կը խօսէր իւր ծեր մօր հետ իւր սրտանս եւ փոքր սեւ աչաց մին յառած էր զորան վրայ ձիւղ նոյն պահուն լսուեցաւ աղու մը սուր ձայնը որ կը պոռար, «Ինչո՛ւ Տեմքա՛ն»: Վայրկեան մը ետքը գրեթէ տասն տարեկան տղայ մը իւր բազկին տակ ունենալով նոր լրագրաց տրցակ մը՝ խանութէն ներս նետուեցաւ: Տղան շուրջը կը նայէր զարմանալով առանձին սենեկին վրայ, եւ երբ բերանը կը բանար անգամ մը եւս պոռալու համար, իւր աչքերը տեսան կողովի մը մէջ դրուած նարինջները որք ձիւղ իւր դիմացը սեղանին վրայ էին: Քանի մը վայրկեան անշարժ կեցաւ, եւ իւր աչքով կարծես կ'ուզէր լսել համեղ եւ ոսկեգոյն պտուղները: Յետոյ իւր աղտոտ եւ փոքր ձեռաց մին երկնցուց դէպի կողովը, բայց դեռ նարինջներուն չդպրուեցած եւ քաշեց զայն: Նայեցաւ դէպի փողոցը եւ սենեկին չորս կողմը. ոչ ոք կ'երեւէր: Աղտոտ եւ փոքր ձեռքը դարձեալ երկնցուց, եւ այս անգամ ուղղակի դէպի կողովը, եւ ընեց լաւագոյն նարինջներէն մին: Երկու սուր սեւ աչքեր տղուն վրայ սեւեռեալ էին, բայց սա երբեք չէր գիտեր թէ ինք յարատեւ կը դիտուէր: Իւր աւարտ առնելով դռնէն դուրս նետուեցաւ. բայց երբ դռան առջեւի աստիճանին վրայ հասաւ, կանգ առաւ վայրկեան մը եւ կը նայէր նարինջին վրայ եւ կրկին ու կրկին կը դարձունէր զայն իւր ձեռաց մէջ: Ուրիշներ, եթէ Անասթասիայի տեղն ըլլային, դուրս պիտի

վաղէին եւ տղան բռնէին. բայց նա ի վա-
ղուց հետէ սորված էր սպասել, եւ այժմ
եւս սպասեց: Անմիջապէս փոքրիկ լրա-
գրավճառ տղան վեր նայեցաւ դէպ ամպա-
պած երկինքն: Յետոյ անյողդողդ քայլերով
խանութիւն դարձաւ եւ նարինջը կողովին
մէջ դրաւ: «Կիցի՛ր», ըսաւ Անասթասիա,
երբ տղան դէպ ի դուռը դարձաւ: Սարսա-
փահար տղան աղաղակելով սկսաւ փախչիլ:
«Կեցի՛ր», գոչեց Անասթասիա հրամայական
եղանակով մը. «եթէ չկենաս, ոտիկան
մը պիտի կանչեմ»: Այս սպառնալիքը բաղ-
ձացեալ արդիւնքն ունեցաւ, եւ փոքր
տղան դարձաւ եւ կայնեցաւ դրան մէջ:
«Ներս եկուր, եւ դուռը ետեւէդ գոցէ»,
ըսաւ Անասթասիա: Տղան հնազանդեցաւ
չհամարձակելով ուրիշ բան ընել:
«Հիմա», ըսաւ Անասթասիա, «կ'ուզեմ
խօսիլ հետդ: Անունդ ինչ է?»
«Թիմ», պատասխանեց տղան:
Անասթասիա մօտեցաւ եւ իւր ձեռքը
տղուն ուսին վրայ դնելով քաղցրութեամբ
անոր նայեցաւ եւ ըսաւ, «Ո՛հ, տղա,
այդպէս մի՛ դողար: Ես քեզի վնաս մը
պիտի չտամ»:
Տղան համարձակեցաւ այն հաճելի դիմաց
վրայ նայիլ, բայց պատասխան չտուաւ:
«Հիմա», ըսաւ Անասթասիա, «ըսէ ինձ,
ինչո՞ւ համար առիւր այն նարինջը»:
«Որովհետեւ շատ պէտք ունէի անոր»,
պատասխանեց տղան գրեթէ շշնջիւնով մը:
«Ինչո՞ւ համար այդչափ պէտք ունէիր
անոր. շատ անօթի՞ էիր»:
«Ես միշտ անօթի եմ», պատասխանեց
Թիմ, «բայց ատոր համար չէր: Ատոր հա-
մար պիտի չառնուի նարինջը: Կ'ուզէի առ-
նուր Ռոպիի համար»:
«Ո՞վ է Ռոպին», հարցուց Անասթասիա:
«Պղտիկ եղբայրս է, եւ հիւանդ է: Ամ-
բողջ օրը նարինջ կ'ուզէր, եւ չէի կրնար
այս իրիկուն տուն երթալ, եւ ըսել անոր
թէ իրեն համար մէկ նարինջ մը գտած
չէի»:
Անասթասիայի սեւ աչքերը խոնաւու-
թեամբ լեցուեցան:
«Ինչո՞ւ համար նարինջը ետ բերիր. ին-
չո՞ւ համար Ռոպիի չտարիր դայն», հար-
ցուց Անասթասիա քիչ մը կենալէն ետքը:
«Անանկ կը զգայի թէ մայրս վրաս կը
նայէր», պատասխանեց փոքրիկ լրագրա-
վճառը ցած ձայնով:
Անասթասիա դուրս նայեցաւ դէպ ի փո-
ղոցը, եւ դարձեալ տղուն վրայ դարձուց
իւր աչքերը:
«Ո՞ւր է մայրդ», հարցուց:
«Երկինքն է» պատասխանեց տղան: «Վեց
ամիս առաջ մեռաւ»:
Անասթասիա յանկարծական յուզում մը
զգաց. իւր երեսը կարմրեցաւ եւ աչքերը
լեցուեցան:
«Խորհեցար թէ թերեւս մայրդ վրադ կը
նայէր եւ պիտի ցուէր. այնպէս է», հար-
ցուց Անասթասիա յոյժ քաղցրութեամբ:
«Այո», պատասխանեց Թիմ. «եւ չէի
կրնար մայրս ցուցունել, մինչեւ իսկ փոք-
րիկ Ռոպիի համար: Ինծի ըսաւ որ անոր
թողէկ նայիմ, բայց երբ այն նարինջին ձեռ-
քին դաչիլը զգայի, այն ատենը իմացայ որ
մայրս երբեք պիտի չուզէր որ եղբորս հոգ
տանէի այդ կերպով»:
«Ո՞ւր է հայրդ», հարցուց Անասթասիա:
«Կարծեմ թէ ան ալ մեռած է: Չեմ յի-
շեր թէ երբեք տեսած եմ զինքը: Ուրիշ
մարդ չունինք, միայն Ռոպի եւ ես ենք»:

եւ Ռոպիի հիւանդանալէն ի վեր խիստ շատ
կը նեղուինք: Ամէն ատենէ աւելի կը
զգանք մեր մօրը պէտքը»:
Անասթասիայի սիրտը անդիմադրելի կեր-
պիւ խանդաղատեցաւ այս միայնակ եւ
ծանրաբեռնեալ տղուն վրայ, զրկեց ցնցո-
տիներով ծածկուած այս փոքր մարմինը
եւ համբուրեց նորա տառապեալ դէմքը:
Շատ մաքուր երես մը չէր, բայց Անաս-
թասիա փոյթ չըրաւ: Միայն տեսաւ մեծ
եւ անձկութեամբ լի աչքերը, դժգոյն եւ
նիհար այտերը եւ մանկական չըթուցները
որը վիշտէն կախուած էին: Վայրկեան մը
կարծես Թիմ լեցուեցաւ շուարմամբ: Յե-
տոյ յարտասուս փղձկեցաւ:
«Ո՛հ», աղաղակեց Անասթասիա: «Այս
տղան ի՞նչ ունի. ես քու զգացումներուդ
չգպայ. այնպէս չէ»:
«Ո՛չ, ո՛չ», ըսաւ Թիմ հեկեկալով: «Բայց
մօրս մեռնելէն ի վեր մէկը դիս պագած
չէր: Մէկը Ռոպիի կամ իմ վրայ երբեք
նայած չէր, եւ չէի կարծեր ալ թէ մէկը
մեր վրայ պիտի նայէր»:
«Խեղճ, միայնակ տղայ», գոչեց Ա-
նասթասիա: Յետոյ իրեն քաշեց զնա եւ
դարձեալ համբուրեց: «Սիրելի փոքրիկ
Թիմ», ըսաւ նա վայրկեան մը ետքը,
«դուն եւ Ռոպի բոլորովին մինակ չէք:
Մէկը կայ որ կը հսկէ ձեր վրայ եւ ձեր
մօրմէն աւելի կը սիրէ զձեզ»:
«Այո, գիտեմ», ըսաւ Թիմ: «մայրս ը-
սած է մեզի: Ըսաւ թէ Աստուած անշուշտ
հոգ պիտի տանէր մեզի»:
«Այս իրիկուն Աստուած զձեզ տեսաւ»,
ըսաւ Անասթասիա յոյժ ծանրութեամբ:
«Այո, մայրս մեզ ըսած է», պատասխա-
նեց Թիմ ըստ առաջնոյն: «Բայց ես միշտ
ատոր վրայ չէի խորհեր: Կարծես թէ հիմա
մայրս աւելի մօտ է»:
«Գիտեմ», ըսաւ Անասթասիա զուխը
շարժելով: «Դուք փոքրիկ տղաք. մեզմէ
մեծերէն շատ տարբեր չէք: Հիմա», շա-
րունակեց նա զուարթութեամբ, սկսելով
փոքր խանութին մէջ աստ անդ զբաղիլ,
«ըսէ ինձ, երբ տուն կ'երթաս. Կարծեմ թէ
առաջ այդ լրագրիները պիտի ցրուես»:
«Այո», պատասխանեց Թիմ, «մէկ երկու
ժամէն կրնամ տուն երթալ»:
«Լաւ, դարձեալ հոս եկուր երբ պատ-
րաստ ըլլաս, եւ ես քու հետդ Ռոպին տես-
նելու պիտի երթամ»:
Վայրկեան մը մէջ Թիմ հեռացաւ, եւ
գեռ ոտքը բոլորովին փողոցը չգրած «Ի՛նչ
նի՛նջ Տե՛հ-թե՛ն» կ'աղաղակէր:
Քաղաքին ժամացոյցին ճիշդ եօթն զարկած
ժամանակ Անասթասիա մտաւ այն սենեակը
զոր Թիմ եւ Ռոպի տուն կը կոչէին: Ինչ որ
տեսաւ ինք այն սենեկին մէջ իւր սիրտը
ազդուապէս շարժեց: Գնաց այն անկողնոյն
մօտ ուր փոքր եւ համբերող հիւանդը կը
կենար, եւ իւր ձեռքով բռնեց նորա ջերմ
ձեռաց մին, բայց չհամարձակեցու խօսիլ:
Ողորմելի սենեկին չորս կողմը դիտելով
ինքն իրեն ըսաւ, «Պարապ բան է այս
խեղճերուն վիճակը բարեօքելու համար
ջանալս: Բան մը կենալու է որով գործ
մը սկսելու կարող ըլլամ, մինչ հոս ջեր-
մոցէն եւ մահճակալէն զատ ուրիշ բան
չկայ, բայց աղտեղութիւն եւ ցնցոտիներ:
Սակայն երբ երկրորդ անգամ դիտեց այն
մաշած փոքր դէմքը որ բարձին վրայ կ'ե-
րեւէր, Անասթասիա զգաց թէ պէտք էր
իւրաց լիճակը բարեօքել եւ անմիջապէս
«Թիմ», ըսաւ նա, «այս երեկոյ իմ պատ-

գամաւորս պիտի ըլլաս դուն: Խանութէս
բերուելու շատ մը բաներ կան: Պիտի
պատուիրեմ քեզ թէ ինչ պիտի ըսես ի-
զապէլ Գրէյնի, եւ նա պիտի տայ քեզ ինչ
որ ես կ'ուզեմ»:
Անձկալից տղան հազիւ
կրնար սպասել հարկ եղած հրահանգու-
թեանց համար, եւ սկսաւ արագութեամբ
երթալ դէպ ի խանութը, որչափ կրնար
իւր յոգնած սրունքներով: Անասթասիա
նախ նարինջ մը պատրաստեց Ռոպիի հա-
մար, եւ հիւանդը կերաւ զայն այնպիսի
ախորժանօք որ սիրտ կը շարժէր: Յետոյ
նայեցաւ պահարանին մէջ: Աստ մինչեւ
իսկ պատառ մը հաց չկար: Անասթասիա
մաքրեց պարապ դարակները եւ անոնց
վրայ դրաւ այլ եւ այլ առտելիքներ զորս
իւր հետ բերած էր: Այդ միջոցին Թիմ բե-
րաւ բարիքներու առաջին մասը, եւ Ա-
նասթասիա այնպիսի գործունէութիւն մը
ցոյց կու տար որ երկու եղբայրք կը դար-
մանային: Դեռ գիշեր չեղած իւր շուրջը
գտնուող բաներուն վրայ նայելով գոհու-
նակութիւն մը կը զգար: Աղտեղութիւն
եւ ցնցոտիք անբերութեամբ էին, կար-
ծես թէ մոգական զօրութեամբ, եւ փայ-
տը ճարձատելով կը վառէր փոքրիկ ջերմո-
ցին մէջ: Ռոպի լուացուած էր եւ մաքուր
գիշերանոց մը հագած: Անասթասիայի
սեպհական նոր սաւաննիքը փռուած էին
անկողնին վրայ, եւ Ռոպիի փոքրիկ մատ-
ները կը շոյէին կակուղ եւ տաքուկ վեր-
մակ մը: Անկողնոյն մէջ նստեցուցին զՌոպի
որ երանաւէտ գոհունակութեան մը պատ-
կերը կը ներկայացունէր, եւ սկսաւ քիչ
քիչ կաթ լամել գաւաթով մը զոր Թիմ իւր
ձեռքը բռնած էր: «Ինչպէս եղաւ որ հոս
եկար», հարցուց նա, երախտադիտութեամբ
իւր նոր բարեկամին վրայ նայելով:
«Աստուած ձեր վրայ խորհեցաւ եւ զիս
հոս զրկեց, որպէս զի ձեզ հոգ տանիմ»,
պատասխանեց Անասթասիա:
«Ո՛հ, Թիմ», աղաղակեց տղան, տկար
բայց զուարթ ձայնիւ, «ճիշդ մայրին ըսա-
ծին պէս եղաւ, այնպէս չէ»:
«Շատ տարբեր պիտի ըլլար, եթէ ես
մայրը յիշած չըլլայի. այսօր կէս օրէն
ետքը», կը խորհէր Թիմ յոյժ լընթեամբ:
«Եւ մենք ասկէ ետքը բոլորովին մինակ
պիտի չմնանք, այնպէս չէ», շարունակեց
Ռոպի Անասթասիայի դառնալով:
«Ո՛չ անշուշտ, եթէ կրնամ», պատաս-
խանեց հաստատ ձայնով Անասթասիա:
Փոքր լրագրավճառը բան մը չըսաւ,
բայց իւր դէմքը բառերէ աւելի բան կը
բացատրէր: Ծանր բեռը վերցուած էր իւր
մատաղ սրտին վրայէն, վասն զի դիտէր
թէ վերջապէս այս մեծ աշխարհին մէջ ի-
րեն եւ Ռոպիի վրայ հոգ տանող մէկը
գտնուած էր:

ԱՐԱՆՅ ԵՒ ԿԱՆԱՆՅ
ԵՐԿԱՅՆԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՂԴԱՏԵԱԼ
(Մասնաւորօրէն ԲՅՈՒՆԸ)

Բոլոր վիճակագրութիւնք կը ցուցնեն
թէ միջին հաշուով կանայք արանցմէ ա-
ւելի երկար կ'ապրին: Այլ եւ այլ կենաց
ապահովագրական ընկերութեանց ցուցակ-
ներուն նայելով, որք պատրաստուած են
բազմաթիւ դիպաց միջին թուոց համեմատ,
տարբերութիւնը մէկէն մինչեւ երկու տարի
ի նպաստ կանանց է:
Միացեալ Նահանգաց տարեկան արձա-
նագրութիւնք կը ցուցնեն թէ միջին հաշ-
ուով մէկ առ հազար աւելի արք կը մեռնին

քան կանայք: Մասաչուսեց նահանգին մէջ տարբերութիւնն է գրեթէ նոյն, մինչ յԱնգլիա եւ յՈւէյթ մինչեւ իսկ աւելի է: Այսպէս նաեւ աւելի թուով կանայք քան արք ծերութեան հասակի կը ժամանեն: Նիւ Եորք քաղաքին մէջ իննսուն տարեկանէ վեր մեռնող 111 անձանց 77ն էին կանայք, եւ 34ն՝ արք. եւ ի Մասաչուսեց հարիւր տարեկանէ վեր մեռնող 181 անձանց 131ն էին կանայք եւ միայն 50ն էին արք:

Ծնանող արուներով թիւն է 5 առ հարիւր աւելի քան էգերունը. բայց ի մանկութեան եւ ի պատանեկութեան աւելի արուք կը մեռնին քան էգք, այնպէս որ տասնեւհինգ տարեկան հասակին մէջ արուք 1 առ հարիւր առաւելութիւն կ'ունենան թուով. տարբերութիւնը կ'ըլլայ առաւել քան 2 առ հարիւր՝ երեսունեւօթն տարեկան հասակին մէջ, բայց այս ժամանակէն ետքը արուներուն մահուց թիւը դարձեալ կ'աւելնայ, եւ յետոյ տարեկան հասակի մէջ արուներու եւ էգերու թիւը կ'ըլլայ գրեթէ հաւասար: Այս ժամանակէն անդին կանանց քան արանց երկայնակեցութիւնն առաւել քան զառաւել յայտնի կ'ըլլայ, այնպէս որ եօթնասներորդ տարին ի կենդանութեան եղող կանանց թիւն է 8 առ հարիւր աւելի քան արանցը, եւ այս աւելնալով ութսներորդ տարին կ'ըլլայ 19 առ հարիւր, եւ իննսներորդ տարին 41 առ հարիւր:

Իսկ թէ ինչ է պատճառը որ կանայք քան զարսաւելի երկայն կ'ապրին, թերեւս այն է որ կանայք աւելի տոկուն կը ստեղծուին: Եւ այս կրնայ ցոյցուիլ աշխարհիս հաւաքեալ վիճակագրութիւններէն. այս ճշմարիտ է ոչ միայն մարդկային սեռին համար՝ այլ եւ ստորնագոյն կենդանեաց համար: Ասոր վրայ կրնանք յաւելցունել նաեւ սա իրողութիւնը թէ բազում այն է որ կանայք քան զարս աւելի հանդարտ եւ կանոնաւոր կեանք կը վարեն: Անոնք աւելի քիչ ունին չար ունակութիւն, եւ աւելի քիչ ենթակայ են կրից եւ յուզմանց: Հակառակ մեծագոյն ֆիզիքական զօրութեան որոյ վերայ արք կը պարծին, անուրանալի իրողութիւնն է որ կանայք աւելի երկար ժամանակ կը տոկան ցաւոց, եւ կարող են կրել այնպիսի ցաւեր՝ որոց ներքեւ հզօրագոյն արք կ'ընկճին եւ նկուն կ'ըլլան:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՈՒՐՄԻՈՅ ԼՃԻ ԵՈՒՐՁԸ

3.

ՍՈՊՈՒԼԱԳ. ՍՈՒԼՏՈՒՁ

Ուրմիոյ լճի հարաւային կողմն՝ Միանտուպէ 19 մղոն հեռի կը գտնուի Սոպուլագ քաղաքն: Սոպուլագ Պարսկա-Քրդաստանի գլխաւոր քաղաքն է, եւ ընդարձակ հովտի մը մէջ բլրոց շարքի մը զառ ի վայրին վերայ կառուցուած: Այս քաղաքի բնակիչք 13,000 կը հաշուուին: Միայն 80 տուն Պարսիկ, 75 տուն Հրեայ, 8-10 տուն Հայ կայ, իսկ մնացեալք Քուրդ են: Հետեւաբար Սոպուլագ մի քրդական քաղաք է, եւ տեղւոյն թէ՛ առեւտուրն եւ թէ՛ արհեստներն գլխաւորաբար Քրդաց ձեռքն են: Այս տեղ կարելի է տեսնել Քուրդը որ իւր հիւսիս (խանութ) մէջ նստած՝ կանոնաւորապէս կը վաճառէ, կը գնէ, կը հաշուէ եւ կը գրէ. այս տեղ նա յաջողակութեամբ կը զբաղի արեւելեան

քաղաքաց յատուկ գրեթէ ամէն արհեստներով: Այս, Սոպուլագի Քուրդը կը ցուցնէ թէ այդ ցեղի անհատը եւս ուրիշ ո եւ է ազգաց նման կարող են պարապիլ առեւտրով եւ արհեստներով. եւ տարակոյն չկայ թէ նոցա բարեկեցութեան եւ յառաջգիմութեան մեծապէս պիտի նպաստէր եթէ ամէն տեղ այդ ազգի այն անդամը որ չունին կանոնաւոր դործ եւ պարապմունք, իւրեանց բնակութիւնն հաստատէին աւանաց եւ քաղաքաց մէջ եւ զբաղէին արհեստներով կամ վաճառականութեամբ: Պարսկաստանի մէջ Քուրդք 750,000 կը հաշուուին որը գլխաւորաբար կը բնակին այս երկրի արեւմտեան եւ հարաւային արեւմտեան սահմաններուն մէջ: Սովորութեամբ եւ հագոստով սոքա կը նմանին Թրքա-Քրդաց. պարագաներու բերմամբ այժմ կ'երեւին բնաւորութեամբ յաւէտ քաղցրաբարոյ եւ հանդարտ: Սոպուլագ Ստրպատականի յաջողակ առեւտուր ունեցող քաղաքներէն մինն է. ունի վաճառականական հազարակցութիւններ Ռուսիոյ, Թուրքիոյ եւ այս երկրի այլ եւ այլ քաղաքաց հետ: Նորա առեւտուրի գլխաւոր նիւթերն կը կազմեն ցորեն, զրխտոր, խէփ (+խէփ), աղուխտու մորթ, եւն: Այս նահանգի ցորենը նշանաւոր է իւր տեսակաւ ինչպէս նաեւ առատութեամբ: Անդ գտնուած սլահուս մի հողատէր ինձ ըսաւ. «Այնքան առատ է եւ աման այս տարի ցորենը որ դժուարութեամբ հնձողներ կարող ենք գտնել արտ զրկելու»: Սոպուլագի բոլորովը լեռնային եւ խոտաւէտ է. եւ այս պարագան մեծ դիւրութիւն կ'ընծայէ լեռնաբնակ Քրդաց՝ սնուցանել խաչինը: Մի գիւղատիրոջ հետ անգամ մը պատեհութիւն ունեցայ այցելել իւր քրդական չորս փոքրիկ գիւղերն. յիւրաւի յոյժ հաճելի է լեռանց քաղցրաբար կրծոց վերայ՝ նստիլ բնութեան այդ հարազատ որդւոց աւանդական վրանաց ներքեւ, եւ վայելել նոցա պարզ եւ սրտաբուլիս հիւրասիրութիւնն: Այդ տեսարանք բնականաբար մեր աչաց առջեւ կը բերին վաղեմի նահապետական կեանքն իւր բոլոր հաճոյական երեւոյթներով, եւ կու տան մեզ այնպիսի զգացումներ զորս գիւրդին չէ ի գիր աւանդ: Հրէից դիրքն աստ նոյն է զոր գտանք ի Միանտուպէ: Շաբաթ առաւօտ մը յարմար պատեհութիւն համարեցի այցելել նոցա սինակովն՝ պաշտամանց ներկայ գտնուելու: Նոքա որ կարող էին կարգալ, մեծ եւ փոքր, ամէնքն ալ ի ձեռին ունէին Հին Կտակարանն, եւ ուշադրաւ էր եռանդն զոր ցոյց կու տային յընթերցմանն այդ սրբազան Մատենին: Նոցա իւրաքանչիւրի գլուխն ծածկուած էր քողով մը, եւ այս իմ միտքս կը բերէ Առաքելոյն խօսքը. «Հապա մինչեւ ցայսօր երբոր Մովսէսին գիրքը կը կարդան, անոնց սրտին վրայ ծածկոց մը կը կենայ: Բայց երբոր Տէրովը դառնան, ան աստիճան պիտի վերնայ ան ծածկոցը»: Ինչպէս տեսանք, Սոպուլագի մէջ Հայք քիչ են թուով, եւ սոքա եւս վերջերս գաղթած են աստ զանազան տեղերէ, եւ կը զբաղին գլխաւորաբար վաճառականութեամբ: Այս քաղաքի մէջ կան նաեւ 8-10 մուսուլման ասորի վաճառականք որք առեւտրական կարեւոր հազորակցութիւններ ունին Մուսուլի եւ Թուրքիոյ այլ քաղաքաց հետ: Աստուգմէ մին, Թուրք էֆ. պատիւ ունի իրեւ. փոխանորդ Դավրիժու օսմ. հիւպատոսին աստ գտնուած թրքահպատակաց շահերն պաշտ-

պանել: Սոպուլագ ունի մի քանի կրային աղբիւրներ զորս սակայն պատեհութիւն չունեցանք այցելելու:

Սոպուլագէ մինչեւ Սուլտուղի դաշտը՝ 14 մղոն երկայնութեամբ՝ ճանապարհը լեռնային է: Այս լեռանց մէջ, ինչպէս նաեւ Ստրպատականի մի քանի այլ կողմերն, դեռ ասկէ 10-12 տարի առաջ, ուղեւորութիւնն յոյժ վտանգաւոր էր յաճախ պատահած աւազակութեանց պատճառաւ: Սակայն այժմ մի քանի հանգամանաց չնորհիւ ապահովութիւն կը տիրէ: Այս մասին Ատրք պատականի Ժողովուրդը մեծապէս երախտաւոր է սոյն նահանգի կուսակալ եւ Դավրիժու քաղաքապետ Էմիր Նիզամի արթուն եւ շրջահայեաց կառավարութեան: Սուլտուղի դաշտը՝ չունի քաղաք, բայց ունի Նէշտէյ անուամբ մի աւան, ուր կը լինի գաւառին գլխաւոր առեւտուրն: Սուլտուղ աղաւաղունն է՝ սուլտան Էմիր Բառեւրուն, եւ յիւրաւի այս դաշտը յոյժ ջրաբեր է: Հողը մի քանի կանգուն պղնձով առատ ջուր կը գտնուի, եւ քանի մը դետակներ, որ այս դաշտի մէջէ անցնելով կը թափին Ուրմիոյ լիճն, կ'ոռոգեն դայն: Ուշագրաւ են տեղւոյս ընդարձակ մարգագետիններն որք հիւսնայի երեւոյթ մի կ'ընծայեն դաշտին, եւ այնքան դիւրութիւն կու տան անասնապահութեան: Սոյն գաւառն ունի 140 չափի գիւղեր որք իրարու յոյժ մօտ են: Որքան կարողացանք դադարաւ կազմել, այս դաշտն եւս է բարեբեր եւ արդիւնաշատ, սակայն տեղւոյն Ժողովուրդը նիւթապէս կը գտնուի խոճալի դրութեան մէջ. տուներն, եթէ կարելի է՝ տուն կոչել, յոյժ ողորմելի շինուածք մի ունին, եւ բնակչաց ապրուստի եղանակը արգահատելի է մեծապէս: Եւ այս ունի իւր առանձին պատճառն: Սուլտուղի դաշտն ամբողջովին կը սլատկանի մի քանի պարսիկ հողատեարց: Բնակիչք կրեք չեն կրնար ունենալ անշարժ ստացուածք. նոցա տուներն իսկ իրենցը չեն: Կարող են շինել իրենց համար բնակարաններ ուր որ ուզեն, առանց ո եւ է բան վճարելու տեղւոյն համար, սակայն իրաւունք չունին ապա զայն ծախել ուրիշի մը. եւ երբ գաղթել հարկ լինի, չէնքը կը մնայ հողատիրոջ, եւ անշուշտ այս մի պատճառ է որ տեղւոյն Ժողովուրդը հոգ չունի դրամ եւ աշխատանք վատնել իւր բնակարանաց համար: Նոյնը ճշմարիտ է նաեւ այլ կալուածոց վերաբերմամբ: Բնակիչք կը խնայեն իւրեանց քիրտն՝ այգիներ եւ ծառաստաններ տնկելու, քանի որ գիտեն թէ անոնք չեն կրնար լինել իւրեանց սեփական ստացուածքն: Այսպէս ստիպուած են զբաղիլ միայն երկրագործութեամբ, եւ դորա արդիւնքով կը ջանան հողալ իւրեանց կարեւորագոյն պէտքերն: Հողատեարք են հարուստ եւ աղքեցիկ, եւ կը կառավարեն Ժողովուրդն ընկնելով անոնց խնդիրներն իրեւ դատաւոր: Հողատեարք կը բնակին ընդարձակ տուներու մէջ, որը շատ անգամ շրջապատուած կը լինին պարսպանման որմով մը, եւ կը զբաղին յաճախ որսորդութեամբ: Յիւրաւի ասոնց ապրուստի եղանակն եւ Ժողովուրդեան հետ ունեցած յարաբերութիւնն կը յիշեցունեն ինձ Միւլին Դարուց Աւատական Դրութիւնը: Սուլտուղի բնակիչք կը բաղրանան Պարսիկներէ, Նեստորականներէ, Հայերէ եւ Հրեաներէ: Հայք աստ, ինչպէս նաեւ Մաւրաղայի եւ Միանտուպի մէջ, կը խօսին Ստրպատականի Թուրքերէն, որ շատ թէ

քիչ կը տարբերի օսմ. Թուրքերէնէ եւ չու-
նի այս վերջնոյն ոճի բարձրութիւնն եւ
ձկունութիւնն: Նոյնպէս եւ հայ գեղեցիկ
սեռն կը հագուի ըստ Պարսկուհեաց տա-
րազու որ չէ համեմատ եւ վայելուչ: Կը
լսեմք թէ տեղւոյս Առաջնորդը չըջարեա-
կանաւ մը կ'արգելու այս ձեւ հագուստի
գործածութիւնն հայ կանանց: Սպասեմք
արդեանց: Անշուշտ խղճալի է նոյնպէս
կրթական վիճակն Սուլտուզի Հայոց, որք
մօտաւորապէս 200 ընտանիք լինելով ցրուած
են այլ եւ այլ գիւղերու մէջ եւ չեն կրնար
ունենալ պէտք եղած միջոցներն իւրեանց
զաւակները դաստիարակելու: Միւթարա-
կան է սակայն որ Սպարապետ ինչպէս
նաեւ սոյն դաւառի մի քանի գիւղորէից
մէջ կան հայ կամ նետտորական քարոզիչ-
ներ եւ ուսուցիչներ, որք ըստ կարի կը
ջանան նպաստել բնակչաց հոգեւոր եւ մտա-
ւոր զարգացման: Իցիւ թէ մեծապէս օրհ-
նուէին նոցա աշխատութիւնը՝ յօգուտ եւ
ի յառաջդիմութիւն այդ կարօտ ժողովրդոց:

Դավրէժ 2. ԹԱՄԱՐԱՆ
8/20 դեկտ. 1890

ՔՍԱՆԵԻԶՆԵՐՈՐԴ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ԿԱՄ ԿԵՍ
ՅՈՒՐԵԼԵԱՆ ԽԱՐԵՐԴԻ ԱՌԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Անցեալ յուլիսի մէջ Միութեանս հովիւ-
ներն, քարոզիչներն ու նուիրակներն հրա-
ւիրուեցան Միութեան տարեկան ժողովը
ընել հանդերձ կէս յոբելեանի տօնախմբու-
թեամբ. բայց վայելչապէս յոբելեան մը
տօնելու կանխաւ պատրաստութիւն մը
տեսնուած չըլլալով՝ որոշուեցաւ հոկտեմ-
բերի մէջ զայն կատարել: Այսու ամենայ-
նիւ ժողովեալ խմբակն տարեկան ժողովոյ
նիստերն սկսաւ ընդ նախագահութեամբ
Պատ. Փրոֆ. Մեքըն Աստուածատուրեա-
նի: Ինչ ինչ կարեւոր խնդրոց նկատմամբ
մի քանի նիստեր լինելէ ետքը՝ ժողովը
յարմար դատեց որ առ այժմ նիստերն ընդ-
հատուին եւ վերստին շարունակուին հոկ-
տեմբերի մէջ, յորժամ ժողովականք պիտի
հաւաքուէին կէս յոբելեանի առթիւ:

Ըստ կարգադրութեան՝ հոկտ. 23ի շա-
բաթ օրն Միութեանս հովիւներն, քարո-
զիչներն ոչ սակաւ նուիրակներով խմբեալ
էին ի խորհրդէ: Այդ առուր երեկոյն մի-
աբանութեամբ աղօթքի ժողով մը եղաւ
իւրեւ նախաբան կատարուելիք ընդհանուր
պաշտամանց եւ գործերու: Հոկտ. 26ի կի-
րակին կը լուսանար. առաւօտ էր, քաղա-
քիս վերի եւ վարի թաղից եկեղեցեաց
զանգակները պաշտաման կը հրաւիրէին
բողոքական հասարակութիւնը ի վարի
թաղ. Երկսեռ բազմութիւնը հեղեղի նման
կը զիմէր յաղթատեղին: Առաւել քան հա-
զար անձինք եկեղեցւոյն մէջ բազմած էին,
եւ եկեղեցւոյն երկրորդ զանգակն պաշտա-
ման սկսիլն կը ծանուցանէր: Ահա վսեմ.
Թովմաս Էֆ. Պոյաճեան իւր պատկառելի
երեւոյթով բեմին վրայ կը տեսնուի: Սաղ-
մոս մը կ'ընթեռնու. իւրաքանչիւր ունին
գրի ուշադրութիւնը դէպ յԱստուծոյ Բա-
նըն կը ձգի. Յետ Սաղմոսի՝ 15րդ հոգե-
գրաւ երգն կը նուագէր: Պատ. Կիրակո-
սի հազիւ տասը տարեկան որդին գեր-
մանական մի գիւթիչ եղանակաւ. ժողո-
վուրդը ի ծունր նոյն հետայն կը հետեւէ-
ին դաշնակահարին: Բաղցրանուագ երգե-
րէ, Աստուծոյ Բանին պերճագոյն ընթեր-
ցումներէ եւ լի զգացմամբ սրտեռանդն ա-
ղօթքներէ ետքը, առաջնորդին նայուածքէն
մազնիսացեալ՝ համայն բազմութիւնն յակ-

ճիռս կ'ունկնդրէր նմա եւ յանկարծ
ցնցում մը կը զգար երբ Ն. Վսեմութիւն
իւր քարոզին բնաբանն կ'արտասանէր.
«Սաւուղ, Սաւուղ, ինչո՞ւ զիս կը հալա-
ծես» (Գործ. Թ. 4): Պերճախօս քարոզիչն
իմաստներու, զգացմանց եւ տրամաբանու-
թեան հեղեղներ կը թափէր, երբ սկսաւ ը-
սել թէ «Յիսուսի կենաց պատմութիւնն
գերազանց եղած է քան այլոց պատմու-
թիւնն. եւ նա առաւել գերազանց եղած է
այն հարուածներով զոր կրեց ու կը կրէ:
Յիսուս հալածուեցաւ Հերովդիսէ, քահա-
նայապետներէ եւ ամէն դասու մարդոցմէ
մինչ կ'ապրէր յերկրի, եւ յետ յարութեան
հալածուեցաւ թէ՛ Ինք եւ թէ՛ աշակերտք
իւր եւ եկեղեցիք:» Յուցուց նաեւ թէ
Հռոմէական Պետութիւնն իւր քստմենի
եւ անարկու հալածանքներով Բրիտանի
թագաւորութեան յառաջացմանը անուղղակի
միջոց մը լինելէ զատ, ինք եւս կորագլուխ
նուիրեց իւր թագն ու սուրն անյաղթ հա-
լածելոյն: Իւր խօսքերն վերջացնելէ առաջ
ներկայ դարուս վրայ ընդհանուր ակնարկ
մը ձգելով ըսաւ թէ թէեւ արդի անհա-
ւատք եւ անուանական քրիստոնեայք հա-
լածիչներ են Բրիտանի, բայց Նորա թագա-
ւորութեան անդ հոսանքն ո՞վ կարէ կասե-
ցնել: Թովմաս Էֆ. վերջին խօսքն եղաւ,
«Ո՞վ Անոր դէմ իր սիրտը խտացուցեր ու
յաջողութիւն գտեր է:» Հինգ քստորդ ժա-
մու այս հրապանչ քարոզը կը վերջանար
փառաբանական երգով, «Գովեցէք Տէր
զաղբիւր բարեաց», որ անպատում երա-
նութեամբ կը լեցնէր ունկնդիրները:

Կէս առուր զանգակները վերստին բազ-
մութիւնը կը հրաւիրէին դէպ ի վերի թա-
ղի եկեղեցին յոբելեանի ընդհանուր պաշ-
տաման: Երկսեռ բազմութիւն մը ժողո-
վատեղին խոնած էր: Պատ. Փրոֆ. Մեքըն
փառաբանական աղօթիւք եւ ընթերցմամբ
Աստուծոյ աթոռին կը մօտենար. երգչաց
խումբն կ'երգէր 249րդ երգն, «Զարթիւր,
զարթիւր, աջ տիրական, շարժէ ուժովդ
զազդ մարդկան:» Ժողովրդեան իւրաքան-
չիւր անհատի աչքերն սրբազան բեմին վրայ
սեւեռած էին. ողջոյն բազմութիւնն
կ'ունկնդրէր Պատ. Կիրակոս խաչատուրեանի,
քաղաքին վարի թաղի եկեղեցւոյ երէցին,
որ խորհրդի Միութեան եկեղեցեաց մա-
սին քսանէն ինքամեայ տեսութիւն մը կ'ը-
նէր: Պատ. Տառախօսը կը ցուցնէր թէ Մի-
ութեան կազմուելէն մէկ տարի առաջ կա-
յին 12 եկեղեցիք եւ 3 երէցներ. բայց հիմա
կան 24 եկեղեցիք: Մինչեւ ցարդ Միութիւնս
ունեցեր է 28 երէց, որոց 4ը Պաշտոյ Պէ-
պէքի Աստուածաբանական Ճեմարանի ա-
շակերտներէն են, մին Մարտիրոս զպրոցի
աշակերտներէն եւ մին Շիրիկայ հանգուց-
եալ նախկին քահանան Պատ. Մարտի-
րոսէ, եւ մնացեալ 22ը խորհրդի Աստ-
ուածաբանական Ճեմարանի աշակերտնե-
րէն են: Միութեանս կազմուած ժամա-
նակ գոյութիւն ունեցող 3 գլխաւոր եկե-
ղեցիներէն խորհրդի եկեղեցին միայն
բեղմնաւոր եղած է, զի իրմէ ծնած են 8
դուստր եկեղեցիք եւ իւր անդամներէն 8
անձինք հովիւ ձեռնադրուած են: Միութե-
անս կազմուած ատեն գոյութիւն չունե-
ցող կամ շատ տկար եկեղեցիք այսօր եղած են
Տէրոջմով շատ դօրաւոր, որպիսի են Չընգ-
չոյ, Խնչլույի, Հիւսէյնիկի, Մալաթիոյ, Իչ-
մէի, Խուլագիւղի, Հապուսիի եւ այլ ե-
կեղեցիք: Մեր եկեղեցեաց այս Միութիւնը
1866ի ի Տիրաւանակերտ գումարեալ ժողո-

վոյ միջոցին յղացաւ եւ մէկ օրուան մէջ
ծնաւ Բրիտանիոյ առաքելական օրհնեալ
գործը: Միութեանս կը վերաբերէր նաեւ
մաշկերացի կոյր Յովհաննէս Մանսուրեան
քարոզիչը որ երեւան հանեց Կաթողիկոս
խորհուրդը, որոյ գործադրութիւնը քիչ
օրերէն Միութեանս մէջ եւ այլ տեղեր
ընդհանրացաւ: Նորա այս նկատմամբ տու-
ած քարոզները արդէն Եւրոպայի եւ Ամե-
րիկայի մէջ քանի մը լեզուաւ թարգման-
ուած են եւ յոյժ նշանաւոր Եւրոպացի մը
զայնս վերծանելով աշխարհիս մեծ անձնա-
ւորութիւններէն մին համարած է այդ քա-
րոզիչը: Երջանկայիշատակ Պրն. Յովհան-
նէս Սուրբ Գրոց մասին ունեցած ընդար-
ձակ հմտութեանը համար ծանօթ էր ի մեզ
Սուրբ Գրոց համաբարձր անուամբ: Նշա-
նաւոր եղաւ խորհրդի եւ իւր շրջակայից
1869ի հոգեւոր արթնութիւնը, ինչպէս
նաեւ Մալաթիոյ եւ Խուլագիւղի 1882ի
արթնութիւնները: Միութեանս կազմուե-
լէն մէկ տարի առաջ կային 3 երէցներ,
12 եկեղեցիք, 340 անդամներ եւ 1,630
ժողովրդի յաճախողներ: Ասկից մէկ տարի
առաջ եղած հաշուով Միութիւնս 23 տար-
ւոյ միջոցին ունեցեր է 28 ձեռնադրեալ
երէց, 24 եկեղեցի, 2,000 անդամ եւ 7,390
ժողովրդի յաճախողներ: Վերոյիշեալ 28 ե-
րէցներէն 6ը մեռած են, 11ը գործը ձգած
կամ գործէն ձգուած են, եւ մնացեալք կը
գործեն մեծ յաջողակութեամբ եւ գործու-
նէութեամբ: Մեռնող երէցներու տեղերը
քարոզիչք կը լեցնեն:

Եկեղեցեաց մասին վերոյիշեալ տեղեկու-
թիւններէ ետքը Եփրատ Գոլէճի նախագահն,
Տր. Հուլիւր, Միութեանս զպրոցաց վերա-
բերմամբ տեղեկութիւններ տալով ըսաւ,
«Ասկից 33 տարի առաջ երկու զպրոց բաց-
ուեցաւ քաղաքիս մէջ, մին տղոց համար,
որուն Պատ. Փրոֆ. Մեքըն կը նայէր,
իսկ միւսն աղջկանց համար, որուն կը
նայէին Միսիդ Հուլիւր եւ քաղաքիս
քահանաներէն մին: Այս զպրոցներն
չունէին կանոնաւոր դասադրքեր, եւ ձրի
ըլլալով միսիոնարներէն կը հոգացուէին:
1889ին Գոլէճէն զատ տղոց եւ աղջկանց
78 զպրոցներ կային 3,000 աշակերտներով
ոյց 1/3ը միայն աղջիկ էին: Ասոնցմէ զատ
կային աղջկանց երկու լուսաւորչական
զպրոցներ, մին ի խորհրդի եւ միւսն ի Հիւ-
սէյնիկ: Խորհրդու լուս. աղգայնոց Կեղը-
վարժարանին մէջ երկու վարժարան ու-
նինք: Գոլէճս ունի երկու ճիւղ, արական
եւ իգական: Իւրաքանչիւր ճիւղ եւս հինգ
կարգ ունի, մանկապարտէզ, մանկարան,
կրթարան, վարժարան եւ գոլէճ: 1889ին
Գոլէճիս արական ճիւղին մէջ կային 301
աղայք, իսկ իգական ճիւղին մէջ 324 աղ-
ջիկներ: Այս տարի կեդրոնական Խորհրդի
մէջ (վարի թաղ) մանկապարտէզ, մանկա-
րան եւ կրթարան դասակարգութեամբ եւ
130 աշակերտք եւ 4 վարժարաններով աղ-
ջկանց զպրոց մը կենալուն համար Գոլէճիս
իգական ճիւղը անցեալ տարւոյ չափ աշա-
կերտ չունեցաւ: Գոլէճիս արական ճիւղը
իւր առաջին ընթացաւարտներն ունեցաւ
1880ին. ցարդ ընթացաւարտից թիւն հա-
սած է 63ի: Իգական ճիւղը իւր առաջին
ընթացաւարտներն ունեցաւ 1883ին. ցարդ
անոնց թիւն հասած է 28ի: Այս տեղե-
կութեանց յարեց Մր. Պրատն, փոխանակ
Մր. Ալէքի որ այժմ վան կը գտնուի, իւր
կարճ տեղեկութիւններն խորհրդի Աստ-
ուածաբանական Ճեմարանին վրայ յայտա-
բարելով թէ 1860էն ի վեր ցարդ Ճեմարանի
ընթացաւարտներն եղած են թուով 101.
Եւ հիմա իւրեւ քարոզիչ աշխատողներն,
ի բաց առեալ մեռնողներն, վարժապետ ե-
րէցներն եւ ուրիշ երկիր գացողներն, են
թուով 68:

(Շարունակել)

Մաշկերտ

ԳԵՏԵՈՍ Ե. ԽԱՍՏՈՒՐԵԱՆ

Կ. պրոյոց Երիտ. Բրիտ. Ընկերակցու-
թեան աղօթքի ժողովը տեղի պիտի ունե-
նայ վաղը Պայտլը Հառուսի մատրան մէջ,
ժամը 9ին, ըստ Թուրքաց:

ժէքով: Այս առաջարկութեան նպատակն այն է որ ջրանցը լինի Միացեալ Նահանգաց իրաւասութեան ներքեւ, երբ ուրիշ տէրութեան մը հետ զգուշորութիւն ծագի:

—Եւրոպայի մէջ տակաւին սաստիկ ցուրտ կը տիրէ: Ի Նափոլի, ուր ձիւն գրեթէ տեսնուած չէր, կէս ոտնաչափ խորութեամբ ձիւն տեղացած է: Ի Հռոմ տարիներէ հետէ նմանը չտեսնուած առատութեամբ ձիւն տեղացած է: Ի Սպանիա մեծ երկրից կը զգացուի որ ձիւնապաղպղ հունձքն անյաջող լինի այս տարի: Ամբողջ Եւրոպայի մէջ դժնդակ եղանակ կը տիրէ, եւ ամէն կողմէ լուրեր կու գան թէ կառախումբեր ձեան մէջ մնացած եւ արջառոց երամակներ կորսուած են, վագրեր գիւղերը կ'իջնան, եւն:

—Լոնտոնէ զարնուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Ի Հաթիւրու կատարուած երեսփոխանական ընտրութեան մը մէջ կլատտիքեան ընտրելի Մը Ֆլորէնտէն ընտրուեցաւ 218 քուէի առաւելութեամբ ընդդէմ միութենական-ազատական ընտրելի Սըր Ուրլերմ Կրէյի:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վիէնայի օսմանեան դեսպան Սաառուլլան փաշա կիրակի առաւօտ միտա յիշեալ քաղաքին մէջ: Հանդուցեալը ժամանակէ մը ի վեր կը տառապէր անքննութենէ եւ մտային տկարութենէ:

Սաառուլլան փաշա ծնած էր ի Կարին 1848ին: Այլ եւ այլ կարեւոր պաշտօններ վարելէ ետքը 1878ին կարգուեցաւ Պերլինի օսմանեան դեսպան, եւ Բ. Դրան ներկայացուցիչը եղաւ Սան Սթէֆանոյի դաշնադրութենէն առաջ կատարուած բանակցութեանց, ինչպէս նաեւ Պերլինի վեհաժողովին, մէջ: 1883ին վեհութեան աստիճանին բարձրացաւ, եւ հետեւեալ տարին Պերլինէ ի Վիէնա զրկուեցաւ դարձեալ դեսպանի պաշտօնով: Ըստ Լեւանի Հէրալտի ամենայն հաւանականութեամբ Մատրիտի օսմանեան դեսպան թուրքական պէյ պիտի կարգուի յաջորդ հանդուցելոյն:

—Երեք շաբաթի չափ առաջ Վեհ. Սուլթանը Ոստիկանութեան նախարարէն ուղեց բանտարկեալ Հայոց անուանց ցանկը, եւ դանադան ընտրութիւններէ ետքը սա եզրակացութեան եկաւ թէ այդ բանտարկելոց մեծ մասն անպարտ էին ուսէ եղեռնական գիտաւորութենէ եւ խաբուած խռովարարներէ: Վասն որոյ Նորին Վեհափառութիւն որոշեց ներսում շնորհել նոցա, ի բաց առեալ 13 անձինք որք աւելի եպեղելի ընթացիկ մէջ գտնուած էին: Շաբաթ օր Նորին Վեհափառութիւն Բ. Դուռը զրկեց ներողութեան գիր մը որ հաղորդուեցաւ Ոստիկանութեան նախարարին: Այս վերջինն ի մի վայր ժողովեց այն 76 բանտարկեալները որոց ներսում շնորհուած էր, եւ նոցա առջեւ կարգաւոր կայսերական հրամանը յորդոր տուաւ նոցա երախտագիտութեամբ սրտի ճանաչել Վեհ. Սուլթանի առատ դիմութիւնը: Բանտարկեալը պատասխանեցին աղաղակելով «Կեցցէ՛ Վեհ. Սուլթան»: Յետոյ առաջնորդուեցան ի Պատրիարքարան եւ անտի եւս ի Մայր եկեղեցի ուր երգում ըրին հաւատարիմ մնալ Վեհ. Սուլթանի: Ի վերջոյ արձակեալ անձինք մեկնեցան ընկերակցութեամբ իրենց բարեկամաց, եւ Պատրիարքը հեռագրաւ գաւառաց Առաջնորդաց հաղորդեց

սոյն ուրխաւորութիւնը, խնդրելով անոնց մէջ ազօթք մատուցանել վասն վեհաց Վեհ. Սուլթանի: Երկուշաբթի օր Պատրիարքը պալատ դնաց եւ Վեհ. Սուլթանի մատոյց շնորհակալութեան ուղերձ մը Գաւառներէ եւս ի Պատրիարքարան հասան բազմաթիւ հեռագրեր որք շնորհակալութիւն կը յայտնէին Վեհ. Սուլթանի դիմութեան համար: Կիրակի գիշեր Սքեպի խմբագրական մարմնոյն անդամներէն Արիիար էֆ. Արփիարեան, որ մնացեալ 13 անձանց թուոյն մէջ էր, ազատ արձակուեցաւ:

—Նախարարաց Խորհուրդն ընդունած է սիւրբական երկաթուղեաց շինութեան համար Մ. Սուլայի մատուցած ծրագիրը, եւ որոշեց տեղեկագիր մը զրկել կայսերական դիւանատան յանձնարարելով Վեհ. Սուլթանին որ վաւերացունէ այդ ծրագիրը: Սապա կը ծանուցանէ թէ Զմիւռնիա-Գաւառայի երկաթուղեաց ընկերութեան առաջարկը իւր դիմն երկարելու Ալաշէիրէ յԱֆիոն Գարանիտար մերժուած է: Լեւանի Հէրալտ շինութեանց նախարարութիւնը նպատակաւ ընդունելութիւն մը ըրած է Մ. Նակեմաքէրսի Պրուսա-Գոնեայի երկաթուղեաց ծրագրին, սակայն Նախարարաց Խորհուրդն առաւել հակամէտ է ընդունել Զմիւռնիա-Սյուրնի երկաթուղեաց ընկերութեան իւր գիծը մինչեւ ի Գոնեա երկարելու համար ըրած առաջարկը:

—Ատանայէ եկած տեղեկութեանց համաձայն 23 օրէ ի վեր հնաւիտի նոր դէպք պատահած չէ այդ քաղաքին կամ նահանգին մէջ: Ժամանակէ մը ի վեր հնաւիտի նոր դէպքեր պատահած չեն ի Մարաշ, եւ նոյնը կը թուի ճշմարիտ լինել ամբողջ Հալէպի նահանգին համար: Մասնաւոր նամակէ մը կ'իմանանք թէ Հալէպի նահանգին մէջ մահուց ամբողջ թիւը եղած է 44,000:

—Երկուշաբթի օր հեռագրեր ծանուցին թէ աղետալի հրդեհ մը կը ճարակէր ի Տրապիզոն: Հեռագրատունն եւս հրոյ ճարակ եղած է, այնպէս որ տակաւին հրդեհին նկատմամբ կատարեալ տեղեկութիւններ կը պակսին:

—Մեքէ-Վէն կը ծանուցանէ թէ կայսերական կառավարութիւնը, ի նկատ առնելով որ բազմաթիւ Մանիսականք չեն ամուսնանար առ ի չգոյէ դրամի, եւ նպատակ ունենալով օսմանեան պետութեան մահմէտական հասարակութեան աճումը քաջալերել, կը խորհի դրամատուն մը հաստատել որ դրամ փոխ պիտի տայ այնպիսի անձանց որք չեն կրնար ամուսնանալ հարկ եղած դրամը չունենալով:

—Պաճարախոր սաստկապէս կը ճարակի ի Քիւլիւք Զէքմէճէ, նաեւ Զմիւռնիոյ եւ Պրուսայի նահանգաց այլ եւ այլ կողմերը: Նոյն հիւանդութիւնը կը ճարակի նաեւ Կաւկասիոյ արջառոց մէջ, եւ որովհետեւ գիւղացիք չեն ուղեր սպաննել ախտացեալ արջառները, ուստի կառավարիչը հարկադրուեցաւ զօրաց օգնութեամբ իւր հրամանը գործադրել տալ:

—Այլ եւ այլ տեղեր կառավարական իշխանութիւնք թոյլ գտնուած են դորձադրելու այն օրէնքը որոյ տրամադրութեան համաձայն եկեղեցի, դպրոց, կամ հիւանդանոց չկրնար շինուիլ առանց կանխաւ կայսերական կառավարութեան հրաման ստանալու: Ուստի որոշուած է որ յայտնեալ այս մասին զանցառու գտնուող պաշտօնեայք անմիջապէս պաշտօնանկ լինին:

—Կը յուսացուի որ Շուէտի թաղաւորին որդի Պէրնատթ իշխանը, որ Պրիէնէ ճամբայ ելած է մայրաքաղաքս գալու համար, այսօր Տարտանէլ հասնի:

—Դեր գնդապետ Ֆայիդ պէյ, Վեհ. Սուլթանի մասնաւոր պատուիրակն առ Գերմանիոյ կայսրն, Պերլին հասնելով ընդունուած է Վիլհելմ կայսրէն որում յանձնած է Վեհ. Սուլթանի ինքնագիր նամակը եւ այն երեք արաբական ձիերը զորս Նորին Վեհափառութիւն կը նուիրէ Գերմանիոյ կայսեր որդեւոց:

—Թուրք թերթեր կը ծանուցանեն թէ երեք ճամբորդներ, որք Մանասթըրէ Գործա կ'երթային, սառած են: Մանասթըրի կողմերը յոյժ սաստիկ ցուրտ կը տիրէ, եւ ուրիշ ճամբորդներու ձեռքերը եւ ոտքերը սառած են:

—Գաղիական Սուլթան թերթին մէկ թղթակիցը Պաղեստինէ շահեկան նամակ մը զրկած է այդ լրագրին: Կ'ըսէ թէ ոչ ոք կը յիշէ թէ երբեք այսպիսի սաստիկ ձմեռ պատահած էր Սուրբ Երկրին մէջ: Երուսաղեմի մէջ ձիւն տեղացած է, եւ հեղեղանման անձրեւներ աւրած են Եաֆա-Երուսաղեմի երկաթուղեաց գիծը: Երկաթուղեաց սոյն գծին 40 քիլոմետրը շինուած է, եւ մնացեալ 50 քիլոմետրին շինութիւնը փութով յառաջ կը տարուի: Կը յուսացուի որ 1891 տարւոյ վերջերը կամ 1892 տարւոյ սկիզբը ամբողջ գծին շինութիւնն աւարտի: Արդէն վայրաշարժ մեքենաներ գծին վրայ կը բանին Եաֆայի մօտ: Սոյն վայրաշարժ մեքենաները բերուած են Ամերիկայէ, վասն զի ամերիկեան մեքենայք կը համարուին աւելի լաւ եւ խնայողական քան եւրոպական վայրաշարժ մեքենաները: Երբ սոյն գծին շինութիւնն աւարտի, յայնժամ կը յուսացուի որ այն 40,000 ուխտաւորք որ ամէն տարի գրեթէ երեք կամ չորս օրուան մէջ կ'երթան Եաֆայէ յերուսաղեմ, կարող լինին երկու ժամու մէջ կատարել սոյն ուղեւորութիւնը: Այս երկու քաղաքները չունին այլ եւս այն ամայացեալ վիճակը զոր ճանապարհորդք 20 տարի առաջ նկատուած էին: Երուսաղեմ ունի առաւել քան 50,000 բնակիչ, եւ Եաֆա՝ առաւել քան 35,000 բնակիչ: Կը յուսացուի որ երբ օդը պարզուի, երկաթուղեաց առաջին 40 քիլոմետրը, որոյ շինութիւնն ամենայնիւ աւարտած է, բացուի: Նոյն թղթակիցը կը յարէ, «Առ առաւել երկու տարի ետքը յատուկ կարգադրութիւններ պիտի լինին, այնպէս որ այն հաւատացեալք որ կը վախճային Սուրբ Շաբաթին անցունել յերուսաղեմ, կամ Ծննդեան եւ կամ Աստուածայայտնութեան տօները՝ ի Բեթլէհէմ, իրենց բաղձանաց հասնին միայն մէկ տոմսակ գնելով Փարիզէ ի Բեթլէհէմ երթալու եւ դարձեալ ետ դառնալու համար: Տոմսակաց վրայ նշանակուած պիտի լինի թէ ուղեւորք 5 րոպէս դադար պիտի առնուն յերթելով ճաշի համար: Արդի յառաջդիմութիւնը եւ ոչ մէկ բանէ կը պատկանի:»

ԱՐԺԵՔ ԴՐԱՄՈՑ

Յունուոր 24/12, 1891

Գոնստիտէ	20 31	Բուսիոյ բու	90 5
Պարտուց յարգարման թղթադրամ (Թասֆէյէի Տիւլուն Գայմսի)	20	Թասֆէյէի Թում	84
ԴՐԱՄՈՑ 000 լեւան 1000			
Մեհիսիէ	403 20	Բուսիոյ բու	90 5
Մեթալիք	400	Դարուէն	87 4
Պէշիք	402 40	Գրեմիք	54 15
Ալթըլէք	402 40	Անդլ. լեւան	110
Մանէթ թղթադրամ 7.83			

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՊՈԼԻՍ

Յինգաճըլար Եօգոյշը, Ամերիկացի խան